

GLASNIK SLOVENSKI.

Cena polletna
1 gl. 35 kr.

Lepoznansko-podučen list.

Po pošti
1 gl. 60 kr.

Odgovorni vrednik in izdatelj : A. Janežič.

Št. 1.

V Celovcu 1. januarja 1859.

3. zv.

Bog.

(Zložil Miroslav.)

Stvar sem tvoja, stvarnik siloviti!
Tvoj življenja vsaki dih je v meni,
Um in serce je darilo tvoje,
Ti si večno, neizmerno bitje!

Kdo je gaje, trate ozelenil?
Kdo cvetlice sejal po livadah?
Kdo drevesa sadil med pečine?
Kdo je stavil gozde po sterminah?

Kdo na skalo je naslonil skalo?
Kdo je skladal gore velikanske?
Kdo votline dolbel in doline?
Kdo pogernil zemljo rodovito?

Kdo je vstvaril jezera, potoke?
Kdo razliva reke v širono morje?
Kdo užiglje treske gromovite?
Kdo pošilja dež in roso belo?

Kdo nad nami je razpel obnebeje?
Kdo uterdil jasne svitile zvezde?
Kdo udružil mirno luno zvezdam?
Kdo žareči svit posodil solncu?

Kdo po cvetji kaže pot bučeli?
Kdo postervi da plavuti bistre?
Kdo ubral je slavcu mile strune?
Kdo jelenu dal je berze noge?

Kdo je vstvaril modrega človeka?
Kdo mu čelo proti veku dvignil
In izročil mu vladarstvo zemlje,
V persi dihnil dušo mu nesmertno?

Kdo za rožo vé, kadaj ovene?
Kdo za prah, ki se od skale ruši?
Kdo za kapljo v morski globočini?
Kdo za červa, ki pregrudi deblo?

Kdo je času dal perut ubežno?
Kdo naročom čudno pota meri?
Komu moli se molitev sveta,
In uklanja komu se človeštvo?

Tebi, večno bitje neizmerno!
Ki v prostoru, času konca nemaš,
Ki te čuti v sercu svojem človek,
Razumeti, viditi ne more!

Verjem, da si stvarnik vsemogočni!
Upam, da je duša moja večna!
Bolj te ljubim, kakor svet in sebe!
V prahu je pred tabo pesem moja!

Jerica.

(Spisal Janez Mencinger.)

I.

„Le ne vem, kakó bi začel!“ je djal že marsikdo, ki se k ničemu ni znal pripraviti. Danes pa to premišljuje učitelj Jernej, ki se pelje v Krokarijo, na kraj svojega omikovavnega poklica. Vzrok tega

Glasnik 1859 — III. zv.

1

premišljevanja je bila pa zala mladenka, ki ga je na cesti dotekla s svojim vozičem. Bila je bolj po mestjansko oblečena, tudi ni sedela na vozu tako skerčena, kakor bi se bila dans pervikrat odpeljala od doma. Ko se je včasih ozerl nazaj, vidil je njene črne lasé in obervi, visoko čelo, žive oči, beli okrogli obraz, male usta in beli tanki vrat, kar ga ni zakrivala pisana svilnata ruta, in koj ga je mikalo zvediti, ali je njena govorica tudi tako lepa in prijetna, kakor je njena podoba; pa kakó če to storiti? Z voza stopiti in njenega spremljati, bi bilo nesposobno zanj, ki bo kmalu glava omike v celi soseski; tedaj mora v vseh ljudéh obujevati spoštovanje do sebe, ne samo v otrocih; od voza do voza govoriti, pa ni mogoče, ker kmečki vozovi močno ropotajo in kmečki vozači nad konji vedno upijejo. Pa kdor vaga, temu sreča pomaga; pomagale so njemu pa tudi znamenite prednosti krokarijske ceste, ker ta ni samo tako ozka, da se vozovi ne morejo srečevati, kjer bodi, ampak se tudi kakor modras vije čez griče in grape, da klancov ni konca ne kraja. Ko se pripeljejo do pervega klanca, stopi učitelj z voza in nagovori deklet z navadnimi domačimi besedami, in kmalu izve, da je ona Jurčkova Jera z Zglavnika nad Krokarijo in da od tete pelje nekaj prediva in dva češka kolovrata; on pa pošteno pové, da je novi učitelj krokarijski. Kmalu poskoči učitelj po navadi tudi na petje, in veliko je bilo njegovo veselje, ko sprevidi, da deklet bolj ume petje, kakor žaba na boben. Poln sladkega upa spremlja njen voz po vsakem klancu; k sreči je bilo klancov dokaj, tedaj tudi govorjenja. Beseda besedo prinese, od petja se dalje pride na občutje po petju, od čutov do serc, in o teh je toliko govoriti, da se ne more dalje. Vedno lepše je govoril, in še lepše mu je odgovarjala ona. Vozača pa med vozéma stopata, in počasi krevsaje sprožita marsiktero o davkih in pridelkih, o dragini in zaslužkih, in kar še vse pride kmetom na misel. Takó besedujejo dve uri; se ve da jaz vsega zapisati ne morem, tudi ne vem, ali bi postavil popred ta ali uni pogovor; pa kmeta sta včasih klela in se pridušala, kar se ne sme pisati; pogovor na vozu bi pa morebiti tudi vsakemu ne dopadal, tedaj rajši molčím.

Ko se zelena gora nazaj pomakne in se od daleč zablíščí kositar krokarijskega zvonika, se poslovi učitelj od Zglavničanke, in se za klance in raven usede na svoj voz. Grič se poníža in vsa krokarijska dolina se razgerne pred učiteljevimi očmi. Tu, si misli, je morebiti kraj, v katerem si bom glavo posivil, od tega zvonika mi bodo zaklenkali zadnjo popotnico. Te otožne se pa prijema bolj vesela misel: Tu bom morebiti srečo in veselje zadobil, tu se bom oženil. Jerica je zala in berhka, kakor šteje, tudi bogata; morebiti se je že danes kaj zame vnela, ako pa ne, saj časa moč vse premore, in kdo na kmetih si bo upal mene prekositi. Poravná se na vozu, klobuk si popravi, suktnjo pogleda, ali se je derži kaka slamica, ter zapali pogrošno smodko, ki mu ni le zató prav dobro dišala, ker je bila draga, ampak tudi zato,

ker je bil tako poln veselja in upanja; počasi peljaje se po vasi, puhti sivi dim pod jabelčne veje.

Ko smo tudi mi v Krokarijo prišli, bi morebiti ne bilo bravcom nevšečno, popisa Krokarije zaslišati, saj so se že navadili krajepisov; in ne bilo bi prav, da bi Krokarija na vekomaj pozabljena ostala, ker je že skoraj vsak slovensk uljnjak z neizbrisljivimi bojami postavljen v album našega slovstva.

Od kod ime „Krokarija“, najpreiščejo starinoslovci. Iz krepkega prvega zloga se da posneti, da je silno staro; da je pa vas med prvimi po splošnem potopu zidana, dokazuje njena lega in zidava; naslonjena je namreč na pošev na podolgasti hrib, verh kterege je cerkev in šola, pod njim pa plan precej široka. Da je vas tako v hrib zarita, ima vzrok morebiti od tod, da se še voda ni popolnoma odtekla, ko so očaki Krokarijanov v te kraje prišli; Krokarijani sami pa terdijo, da so zató v hrib pohištva stavljali, da se jim bolji svet ohrani za polje, od kodar se v tisuč letih nabere že velik dobiček. Res je pa tudi, da se lože z brega, kakor navkreber vozi; naš kmet pa, kakor je znano, več na njivo zvozi, kakor raz njivo.

Plan pred vasjo je pa pregrajena: desna stran, ki se polagoma k senožetim in košati gori vzdiguje, je polje; leva ravna stran, od plota in dereče reke mejena, je pa srenjski pašnik. Lepa raven je, in sme se reči — pašniki so poezija kranjske zemlje. Tam vidiš, kako se otroci, up srenje in starišev, hoditi učé, kako ta in ta naredí stopinjec tri, pa cmokne na trebuh ali na herbet, pa ne jenja in si ne oddahne, dokler lastne teže ne zmaga; ali ti to ne pokaže tistih otroških let, ki jih še ne moreš pomniti, ali če bolj visoko misliš, prizadevanj današnjih dni, ktere tudi marsikoga pahnejo na nos. Tam pa žogo in svinko bijejo, in veči mladenči imajo keglišče. Kaj jim hočeš še privošiti? Drugo stran pašnika pa smeš maloruskim stepam prilikovati; na konjske čede, ki se ondi preletavajo in valjajo, postavi junaške Kozake, vzemi jih kar iz domače vasi, in navdihnil se boš mile sapice ukrajnskih narodnih pesem. Kakor se vidi, razloček med pašnikom in stepo ni velik, komaj tak, kakor med žabo in volom.

Ne tako prevzetna in čila, pa bolj glasna je goveja čeda z mnogoglasno nevbranimi zvončeki; nikomur se ne umakne, in stojé ali ležé po muhah maha in prežvekuje, ter mirnega očesa premišljuje, ali se trava ali seno bolj prilega njenemu visokemu poklicu; čednik pa za njo stojé, na gorjačo naslonjen, pruštof čez pleča, z očmi široko raven meri, vtopljen v sanje nekdanjih ali v nade in naključbe prihodnjih dni, ali morebiti v skledo politih žgancov; pa kedar zažvižga in zakolne, se vzdigne govéji trop, in sluša brez upora; on pa stopa za njim kakor vojskovodja.

Posred pašnika pelje cesta v vas. Sred vasi na hiši z nadstropjem je pa tabla z napisom „Bürgermeister der Gemeinde Rabensbühel“. To če reči, da imajo tu notri župana. Nedavno je bil župan sicer v

drugi hiši. Bil je lep, rejen, siv mož; je počasi govoril, pa vendar veliko povedal o nekdanjih pravicah in dobrih letinah. Spoštovali so ga vsi. Škoda, da ni brati znal, sicer bi do smerti bil županil. Sedajni župan pa zna pisati, in pravijo mu tudi „pisani župan“. On je še precej mlad, pa začel se je sušiti in kerčiti, morebiti od toliko pisarij, ker vse v vasi natanko zapisuje; celo srenjski bik je popisan v dvojnih bukvah, da se kaka zmešnjava ne vrine. Zato ima pa tudi od srenje neki še čez petdeset goldinarjev za črnilo in papir.

Pa ne gre misliti, da bi vse hiše tako lepe bile, kakor je onegavega župana; niste si dve podobni, tudi ne enako obrnjeni, ampak postavljene so, kakor je svet nanesel. Iz tega se vidi, kako polni duha prostosti so bili naši očaki, ko ni sosed sosedu ukazoval, ampak vsak po svoji termi je zidal in gradil, kakor je hotel. Ali pa je vas morebiti starodavna naselitev samih nemških vitezov, ker še zdaj so hiše od zadaj ograjene, spredaj pa gnojnica dela mokro terdnjavo; še zdaj zapirajo duri na cesto, in skozi vertne noter in ven hodijo; celo okna na cesto so zabuhane z dervami, kakor bi se vsak bal uroka ali napada od soseda. Sadja imajo precej, pa je po stari šegi drobno in pozno zrelo; ko sem jaz šel skozi vas, so se veje nad cesto šibile, pa na tleh niležalo nobenega pečka; sam vrag vedi, ali sadje pobirajo, ali ga zató nič ni bilo viditi, ker so ravno gnali svinjarji prešiče skozi vas.

Krokarijani imajo precej polja in dobro obdelanega; rodovitno ravno ni, ker je v kamnji; preživljajo se pa že z njim, če ravno težko. Šembrano varčno živé, delajo pa, kakor črna živina; kaj se če, dan za dnevom morajo gledati, kako se bo ob pravem času plačalo, kar je treba, in se še za silo kaj prihranilo. Da imajo pa tako uborne hiše, in se tako terdno starih nerodnosti deržé, tudi v njih revšini tiči; kako bo kdo vtegnil misliti, kaj tu in tam priporočujejo in vpeljujejo, ko ga skerb od zore do mraka podi po polji in po hribih, da še komaj jesti utegne; kdor pa denarja nima, se ga tudi želja ne prime, da bi kaj popravil in olepšal; saj zdaj sploh le v denarjih tiči moštvo in pogumnost.

(Dalje prihodnjič.)

Rožmanova Alenčica.

(Slovenska narodna; zapisal, kakor čul, Gr. Krek.)

Je Rožmanu prišlo pismo tak,
Da treba mu bo soldata dat',
Pa nima nobenega lepga sinú,
Pa ima devet lepilh hčerí.
Alenčica zala, najmlajši hčíf,
Očetu zdaj pravi in govori:

„Oče, vi pojte v Riden lep,
Kupite konjiča berzdega
Ino tud' puško in sablico,
Na koncu bo imela pangele zlat,
Lih kakor ga ima višji soldat.“
Oče je šel v Riden lep,

Kupil je konjiča berzdega
Ino tud' puško in sablico;
Na koncu je imela pangelc zlat,
Lih kakor ga ima višji soldat.
Se Lenčica hitro usuknila,
Na konjiča urno je smuknila.
Je Lenčica dalječ dirjala,
Dalječ oj dalječ v ravno polje.
Višji soldat v lini stoji
In takó pravi ter govori:
„Sem spoderči Rožmanov soldat;
Žensko teló je preserčó
Možko teló je prelepó;
Mi ga pa moramo skušati.
Peljimo ga h konjskim berzdam tje,
Če je to res možko teló
Bo berzde rado prebiraló,
Če je pa žensko to teló,
Jih še ne bo pogledalo.“
Ona je berzde prebiralá,
Svojemu konjiču je eno kupila.
Višji soldat še govori:
„Mi ga pa moramo skušati,
Štenge mu z lojem namažimo;
Če je to res žensko teló
Bo gori in doli po štengah šlo,
In se bo mílo zajokalo;
Če je pa to možkó teló,
Bo gori in doli po štengah šlo
Pa kerhko bo zašentalo.

Je Lenčica gori in doli šla
Pa je kerhko zašentalá.
Višji soldat še govori:
„Meni je prišlo pismo tak,
Da bomo šli vsi v pare spat,
Z menoj bo pa šel Rožmanov soldat.“
Alenčica pravi in govori;
Če pa gremo, le pojmo,
Orožje med nama ležalo bo,
Kdor mene skušal bo
Orožje moje skušal bó.“
Višji soldat še govori:
Kdor bo preplul veliko vodó,
Veliko vodó, vodó Donavo,
Spet lahko domú bo potlej šel.
Preplula je ona veliko vodo,
Veliko vodó, vodó Donavo.
Ko je priplula unkráj vodé
Snela je kapico doli z glavé;
Po herbtu ste padle ji kite dve,
Oj kitice dve, kot gajžle dve.
Višji soldat še govori:
„Do zdaj si bila moj berhki soldat,
Od zdaj boš pa žena moja.“
Alenčica pravi in govori:
„Kar je rečeno, je storjeno,
Jest pa zdaj spet domú bom šla
Imam domá jest grunte trí
In tudi goršega, kakor si tí.“

Mythologične drobtine.

(Po narodnih pripovedkah priobčuje D. Terstenjak.)

I. Zvezde.

O zvezdah pripovedujejo štirski Slovenci, da so varovkinje živih. Kedar se človek narodí, užge Bog novo luč na nebesu; kedar pa človek umerje, se zvezda uterne in ugasne.

II. Sojenice.

Sojenice sodijo krivice ljudi. Dobile so kedaj tatú, kateri je ukradel pšenico in grozdje. To je pa največi greh, ker se pšenica in grozdje rabi pri sv. meši. Sojenice so ga obsodile, da je mogel vsak dan trikrat plavati čez Muro. Vsred Mure je bil stražen pondirek (mislim, da beseda pomenja ponirek od „nirati, submergere“). Tam ga je htela prijeti gerda kosmata pošast in potegniti v globoki brezden. Pa obsojenec je imel pri sebi podobico majke božje bistrške in je srečno prestal naloženo kazen.

III. Rusalke.

Štirski, krajnski in koroški Slovenci ne poznajo več Rusalk; ali sosedni brati prek Mure še vedó povedati o njih. Saj se še bin-kuštna nedelja pri njih velí risalska, kakor se lahko bere pri Kuz- miču. Rusalke so v zeleno oblečene, imajo zelene šolnje, zelene go- deše in zelene vlasí. Godeše, bergešam podobne, so bile kedaj nekako žensko oblačilo; še nemški Ulrich Lichtensteinski ga omenja v svo- jem ljubeznem spevu: „Godesche ein windisch weiber kleidt“.

Rusalke prebivajo po narodnih povestih v globočini bistrih vodá, so zmirom mlade, in če dobé mladenča v svojo domovino, zmirom ostane mlad. Kdor se jim posmehuje, kedar si češejo ob bregu vode zelene vlasí, gorjé mu, če ga dobé: do smerti ga ščegečejo. Na belih ptičih jašejo večkrat po noči v zelene gore, ker tam so Beliči, njihovi ljubčeki, kateri stražijo suho zlató. Pri njih ostajajo celo noč, in zjutra, kedar žene Daga na zlate ovčice na planinske pašnike, jašejo spet na belih ptičih nazaj v svoje vodno kraljestvo. Daga na je ob morju domá in posebno za ljubo imá zelenega lovca. Prinese mu zlato serno, če je čaka pred solnčnim izhodom na stermni gori.

Pravijo, da je bil svoje dni zelen lovec dolgo čakal Daga ne; ker pa se je kadila huda megla, ni prignala na pašo ovčic. On pa je ob- ljubil za tisti dan mogočnemu kralju zlato serno, če mu da za ženo svojo hčer. Kralj reče: ob dvanajstih mora stati živa na mizi, ako pa ne, moraš dati, namesto poroke, glavo pod sekiro. Lovec ves žalosten se prekopicne v brezden in raztreši si glavo. Na večer je okoli grada mlado tele bleketalo. Princesinja je spoznala, da je to lovčeva duša, in celo noč je prejokala. Kralj je dal svete meše brati, in telečjega bleketanja ni bilo več slišati.

Mihél Speranski.

△ Za cesarice Katarine II. je živel na Ruskem pop po imenu Gramatine v neki vasiči poglavarstva Vladimirskega. Popi „pravos- lavne“ vere se smejo ženiti (toda se morajo poročati, preden jih posve- tijo). Pop Čerkutinski — Čerkutino se je zvala namreč vas — je živel s svojo ženico srečen in vesel. Pervi dan leta 1772 mu je dal Bog sinka, ki je vokal, kakor — vsako dete. Kdo bi bil mislil ondaj, da bo Mihec kedaj tako imeniten mož! Oča in mati sta ga lepo redila in skerbno učila. V dvanajstem letu je zveršil male šole tako dobro, da so se čudili razumu tega deteta vsi učitelji.

Po stari šegi nadevajo na Ruskem otrokom meščanskim in du- hovskim, kedar spolnijo srednje (latinske) šole, posebne priimke. Naj- boljšim učencom jih izbirajo učitelji. Tak priimek, ki ga verlemu učencu učitelj izbere, je učencu velika čast, ne le za nekdanje, ampak tudi za prihodne čase, s tem namenom, da bi ga spodbujala vedno k prid-

nosti in k poštenju. Taka čast je doletela tudi marljivega in bistrega Mihela. Ker so se nadjali učitelji, da bo iz njega danes ali jutri še kaj posebnega, zato so mu nadeli ime „Speranski“ in ga pripočili (l. 1784) še verh tega živo živo zapovednikom samostana Aleksandra Nevskega, v katerem so tudi visoke šole, in v kterega jemljó le najboljše učence vsega cesarstva. Vzeli so tudi mladega Mihela, potem ko je opravil težko poskušnjo jako dobro.

Tudi v visokih šolah se je vedel tako izverstno, da ga izvolijo berž, s čim se je izučil, za učitelja ravno teh šol, v ktere se je hodil malo poprej še učiti, čeravno je imel ondaj (1793) toliko da 21 let. Razun računstva, natoroznanstva in pismenosti je učil tudi govorstvo, posebno le-to tako lepo in mično, da je hodilo vse, mlado in staro poslušat mladega spretnega govornika lepe postave, ki mu je tekla beseda kakor med. Speranski je bil kos najslavnejšim govornikom. Njegov nauk od govorstva so si poslušavci verno zapisovali in ga dali hraniti v shrambo za pisma v samostanu Aleksandra Nevskega v Petrogradu za častiljiv spomin. Tje so si ga hodili pozneje drugi prepisovat, da so se učili iz njega, kako treba očitno govoriti.

Čeravno je dal nekdo izmed nekdanjih učencov njegovih govore tega slovečega učitelja svojega še le l. 1844 na dan, vendar jih ni minila nekdanja lepota. Kakor so jih radi petdeset let poprej poslušali, tako radi so jih zdaj prebiralí. Celó knez Kurjakin je hodil poslušat mladega, pa učenega Speranskega ter si ga priljubil tako, da si ga je zaželel za tajnika v hišo in za domačega učitelja sinu, mlademu knezu. To pa ni bilo tako lahko. Sin popovski mora biti po zakonih ruskih tudi pop. Za cesarice Katarine II. so bili ti zakoni še terji od današnjih. Tudi se je branila velika duhovščina in ni htela izpustiti tako učene glave izmed sebe. Mogočni knez ga je pa pregovarjal in pregovarjal ter poskušal vse, kako bi ga pregovoril in izpeljal. Velika duhovščina ni deržala tačas križem rok; obetala je temu še jako mlademu možu najviše cerkvene službe, največo duhovsko čast „pravoslavne“ vere, ako ostane v samostanu. Vidi se, kako so se bali, da ne bi zgubila duhovščina tako učenega moža.

Speranski je bil jako marljiv, delaven, živ človek; pokojno, tihotno življenje samostansko mu ni bilo prav po volji; zato se ni premišljal dolgo. S pomočjo kneza Kurjakina je dobil dovoljenje, v posvetni stan stopiti, ter zapusti tihoto samostansko.

Serčan je stopil na drugi svet v drugo delavnico, v kateri ga je doletela velika čast in slava, — pa tudi nesreča in žalost.

Mihel Speranski je bil spolnil malo poprej 24 leto, preden je odhajal k mogočnemu knezu Kurjakinu, ki je bil onda minister pravice. Drugo leto (1797) vidimo že delavnega mladega moža, kako marljivo se vede v službi cesarski, kako živo pomaga mogočnemu svojemu dobrotniku najteže dela z bistro glavo in ročnim peresom opravljati. Časti želján je bil Speranski, res da, ali ta častizelnost ni

bila sirova častilakomnost; čista in blaga želja je bila brez zvijač, s kakoršnimi se zadobavljajo drugi na takem mestu časti in sreče.

Malo potem se je oženil in vzel neko mlado plemenito Angličanko. Rodbeniki njeni so se ustavljali od sile, zato ker ni bil plemenit; toda je premogla možka serčnost vse naprotnike. Ženo je ljubil resnično in verno. Jako srečen je bil z njo, ki je bila za-nj vsa kakor nalašč stvarjena; zato je opravljal težke in mnoge opravke z nezrečenim veseljem. Ali velika žalost ga je čakala. Za leto in dan mu pograbi preserčno ženo nemila smert; vendar mu pusti za tolažbo hčerko v zibeli. Ubogo milo dete brez matere mu je bilo zdaj edina tolažba.

Ta verli mož je delal po smerti ljube svoje žene še veliko bolj kot prej, da bi se zamišljal v druge stvari in ne mislil vedno na to preveliko nesrečo, ki ga je zadela. Tudi v molitvi je iskal tolažbe bolnemu sercu.

Ko so vidili drugi ministri deržave ruske, kako učen, moder in ročen je Speranski v vseh rečeh, vabili so ga zdaj ta, zdaj uni, in mu izročevali najiminitnejše, najteže opravila. Speranski je pokazoval z djanjem, kako vreden je tega častnega zaupanja.

Ko so nabirali zakone ruske v posebne bukve, je pomagal ta učeni pravoznanec neprenehoma pri tem važnem delu. Po njegovem namisleku se je vredovalo to nabiranje po smerti Katarine II. za cesarja Pavla. S tem lepim delom mladih dni se je poslavil Speranski pod starost še veliko bolj.

Mahom po smerti Pavla I. in iz početka vlade naslednika Aleksandra I. (Pavloviča) izberó Speranskega za tovarša odbora gospodarskega, kteremu je naložil cesarski ukaz skerb za živež, da ga ne zmanjka nikdar v poglavitnem mestu Petrogradu. Pri tem poslu je pokazal Speranski, da ima glavo tudi za gospodarstvo.

Konec leta 1801 ga pozove knez Troščinski, minister zvunanjih opravil, za vladarja vseh opravil v svoje ministerstvo. Ondaj je bila pri viših oblastih na Ruskem velika zmešnjava. Mlademu pravoznancu Speranskemu se je naročilo, naj naredi vse tako, kakor treba. Od ministerstva do ministerstva je prehajal, neprenehoma delal in popravljaval vse, kar je bilo napačnega. Toliko da je popravil zmešnjavo pri tem ministru, berž je moral iti k drugemu. Kjer koli so imeli kaj težkega izdelati ali rzsoditi — berž po Speranskega. Vsak minister bi ga bil imel rad le za-se. Zato so mu ponujali eden višo službo od drugega. Toliko da mu jo je dal knez Troščinski, berž ga je htel imeti minister znotranjih opravil, grof Kočubej, in mu ponujal ravno tako službo; tačas so ga pozvali tudi v deržavno svetovavstvo s svétnim glasom. Koliko čast tako mlademu gospodu, ki ga ni poviševalo nič razun bistre glave!

Po opravilih je bil Speranski minister že l. 1801 (za Kočubeja); zakaj on je opravljal do malega vse dela ministreve. Na vso

moč se je trudil, da bi bilo v državi ruski uravnano vse tako dobro in modro, kakor po drugih omikanih državah. Najprej je popravil ministerstvo znotranjih opravil. Berž so začeli posnemati ta izgled tudi drugi ministri.

Vélika gospôda ruska je imela ondaj še veliko večje pravice do kmeta in drugih neplemenitih ljudi; uredniki cesarski so ravnali le po svoji volji, ne pa po zakonih. Pošteni, pravični Speranski je hotel po vsi sili, da bi obveljala enaka pravica za vse. Ali stara navada — železna srajca — ne da se tako naglo sleči. Zato ni mogel tudi on starih krivic, ki so se že terdno zakorenile, mahom zatreti; vendar je popravil neizrečeno veliko napák. Vse, kar koli je storil, nam kaže, kako pravičen je bil. Htel je imeti, da bi bili tudi služabniki cesarski tako pošteni, kakor je bil on. Da bi se pisalo po urejih vse razločno brez zvijače, ki se skriva včasih pod neznano ali prenahlapno besedo, — opilil in popravil je tudi uredni jezik. Poprej so pisarili po pisarnicah ruskih vse na dolgo in na široko; Speranski je vpeljal kratko, jasno, pa tudi lepo besedo. Vsi njegovi spiski so bili kratki, pa vendar razločni, beseda pa lepa, kakor izbrana pšenica.

(Dalje in konec prihodnjič.)

Naturoznanske poskušnje.

(Spisal Dr. J. Stefan.)

I.

Kedar bi prenesli spavajočega na drugo njemu neznano mesto, prvo njegovo vprašanje bi bilo, ko bi se zbudil: kje sem? Pokaži komurkoli reč, ktere dozdej še ni vidil, prašal bode, kaj je? čemu je? In kedar se prikaže človeku nova prigodba, bodi v narurnem, bodi v človeškem življenju, neka moč domača v njegovem duhu sili ga, da praša zakaj? da začne vertati in premišljevati, kakó bi se moglo priti tej reči do korena. Iz tega nagiba so se rodile po dolgoletnem premišljevanju naše vednosti, po tem nagibu smo prišli do mnogoternega znanja, in ta nagib bode nas peljal še dalje do zmirom večega in lepšega spoznanja. Z vsako stopnjo, ktero stori človek na tem potu, se vzdigne više čez vse druge zemeljske stvari; oklep, ki stiska duh njegov in veže ga k zemlji, pada za oklepom; ta pot ga pelje k prestolu, ktereга mu je namenila božja roka, dodelivši mu um. Človek, nekđaj ves hlapec nature, daje zdaj tej mogočni gospodinji povelja, da ne dela več samo po svoje, ampak tudi po volji njegovej. Pa vzemimo si zdaj v misel tiste čase, v kterih se je človek začel zbudati iz dolgega spanja dušnega, v kterih je stopil rod človeški iz destinskih let, iz let golega terpljenja k prvim poskušnjam samostojnega djanja. Kamor je obrnil oko, vse mu je bilo novo; še le zdaj so mu reči, kterih se je prej samo ogibal ali pa radoval, jele čudne

prihajati, on ni več samo čutil, začel je tudi prašati, kaj? čemu? odkod? — začel je misliti. Znal je lahko že napraviti marsiktero reč, vreden je že bil v mnogoterem delu, pa koliko stvari se je oznanovalo posebno očesu in ušesu njegovemu, katerih sam ni napraviti ne mogel ne vedel. Mnogo reči je vidil, ki so celo samostojne njemu nasprotovale, kakor je bil nasprotovanja že navajen od svojih bratov človeških in od različnih žival. Pa vendar so se kazale k večjemu mertve — tim veče čudo — katerim ni lahko moč delanja in djanja mogel prideliti. Bolj pa ko je bila reč čudna in prikazek nenavaden, bolj je človeka zmirom mikalo po razjasnjenju, in znano je, kako si je pomagal. Mertvim rečem je dal žive podlage, vsem imenitnišim prikazkom je pridal skrivne delavnike; nekdo je megle po nebu podil, nekdo že vodo iz skale lil, bila je cela natura polna delavnih duhov. Da bi vse en sam napravljaj, tega si je tako malo mogel misliti, kakor da bi vse se godilo od samega sebe po večnih nepremenljivih postavah; preslab je bil, tega ali podobnega zapopasti.

Bile so pa človeku marsiktere reči v veliko korist, druge v hudo škodo, naselil je tedaj tudi svet z dobrotniki in škodovavci; duhovi so bili hudi in dobri. Dober je bil duh, ki je dal teči studentu ves čas v eno mer, ki ga je oskerboval z dobro in zdravo vodo: hud duh je bil, ki je valil valove v reki dereči, ki je dostikrat mu dal čutiti nevarnosti strašne povodnje. Dober duh ga je hladil z vetrom večernim, hud mu je z burjō podiral drevesa, ktere so mu dajale živež, in stavbe, ktere si je bil že napravil v varstvo sebe in svojih.

Pa ne samo v tistih pervinskih časih, zmirom je bil človek pri volji, zemeljske reči in prikazni si razjasnovati z nadzemeljskimi vzroki in vzročniki. Zmirom je človek imel vero v take skrivne duhove, ki so delali v naturi, in še do današnjega dne se jih nismo znebili, samo da nosijo dones druge imena in da imajo zdaj druge lastnosti, kakor nekdej. Ti skrivni duhovi so različne naturne moči in skrivne materije, ki jih še zmirom rabimo v razlago naturnih dogodb. Take moči so nategovavne in odbijavne, ktere pridajamo različnim telesom in njih delom; taka moč je životna, kateri pravimo da veže različne mertve dele, ki jih jemlje človek, žival ali rastlina v se v nove žive sostave, taka je moč plodivna in še več drugih. In k skrivnim materijam moramo šteti tiste, ktere bi imele biti luč, gorkota, magnetizem, električna. Od nobene ne vemo ali je, ali ni, ali je to ali je uno, pa vendar smo se dozdej komaj dveh mogli znebiti. Imeli so pa učeni pred nami že več takih moči in materij in še bolj čudnih in zavutih, o katerih niso imeli nobenega zapopadka, tim več pa za nje besedi, ker te so bile zmirom dober kup.

Vendar velika je razlika med temi duhovi naših vednosti in tistimi duhovi pervinskega človeštva. Ti so bili žive osebe, nadarjene z samostojno voljo in z nekako dušno močjo in vlado nad človekom, moči in materije v naših vednostih so mertve in duhu našemu pod-

ložne, zakaj merimo jih, preminjamo jih, zbudamo jih, akoravno še ne vseh, pa vendar jih je dosti, kar jih imamo v rokah. Kakor brez življenja, so tudi brez volje, one so in delajo po pravilih, katerih smo že dosti spoznali, po pravilih, ki niso sicer vstanovljene od nas, ampak ki jih nahajamo v naturi, katerih nam spreminjati ni mogoče; vložene so v naturo od višje roke. Pa tudi toliko smo spoznali, da se te pravila nikakor ne spreminjajo, da so terdne in nepremakljive, da so postave.

Kakor je omika rasla pri ljudeh, so zginjali tudi tisti osebni duhovi; človek se je vstopil više nad naturo in odmikal ji je zmirom bolj in bolj samostojno, posamesno, dušno življenje, tako življenje namreč, kakoršno je človeško. In tako bodejo tudi naše vednosti se zmirom bolj in bolj oproščevale tistih skrivnih moči in materij. Zdaj vseh ovreči nam ni mogoče, zakaj k premišljevanju in preiskavanju potrebujemo zapopadkov in besedi. Ker pa še gotovih nemamo, moramo biti zadovoljni z drugimi. Teh moramo tako dolgo obračati, in od vseh krajev ogledovati, da se nam pokaže, kaj in koliko da je v njih prave resnice, kaj in koliko pa samo domišljene. In ono pravo resnico hranimo, drugo domišljeno pa zapustimo. Tako postajajo zmirom redkejši in redkejši tisti prikazki, kateri postavljajo preiskavanju in premišljevanju neogibljuje nasprotke, kateri nas silijo jemati na pomoč novih vzrokov, novih moči, novih naravnih duhov.

Do celega se pa teh duhov tudi nikdar ne bomo mogli znebiti in nikoli nam ne bode mogoče vseh razjasniti in razložiti: nekaj bode zmirom še ostalo, da ne bomo vedili zakaj? Saj več ne moremo in ne vemo tirjati od ideala naših vednosti, kakor to, da bi dopeljale vse dogodbe in prikazke do enega samega vzroka, ali kakor pravimo, do ene same zadnje narurne postave, v kateri bi se ujemalo ali spopadalo celo djanje naturno. Tega zadnjega vzroka, te naj višje postave, pa ne bode nikoli mogoče razjasniti. Zakaj k razjasnjenju bi potrebovali zopet drugega vzroka in druge postave, ki bi prejšnjo zaderževala v sebi, prejšnja bi tedaj ne bila zadnja, ampak zadnja bi bila ta nova, in ta bi zopet ne bila zadnja, ako bi se dala razjasniti in tako gre naprej brez konca. Pri zadnjem stebru spoznanja, ako bi bil že ves terden in do celega gotov, bomo tedaj samo mogli reči, da je, ne pa več, zakaj je: ostal bode za nas nerazjasnjena narurna resnica, in zadovoljiti se ima človek in veseliti se, ako bode to, kar ima za resnico, v istini resnica, ne pa samo domišljena.

Popevka od maloga deteta.

(Iz Medjimurja.)

Nekaj se je pripetilo vu tem orsagu Madjarskem: jedna mati vumrla, jedno dete ostavila. Otec se je oženil, huđu mačuhu je dobilo. Dete prosilo kruheka, mačuha ga na kla hitila, mučno šibom ga harila, s koleni ga je

gazila; nalejala mu zdelicu vodice, nutri mu dela tri kamence, rekla mu je: jedj, ako očēš, pij, kak ti volja. Dete milo plakalo, komaj beloga dneva čakalo. Kak se je rezdenilo, išlo je ono zvonaru, pravomu svojemu kumeku: dobro jutro, zvonar moj, ti si pravi kumek moj, hodi mi pokaži mē matere grob, kaj si jaz pēm svô mater zvat. Zvonar se je prestrašil, detetu ovak odgovoril: tvâ mati ti nemre gori stat', ni tebi nemre kruheka dat', ar ona vre odsujena, kam si je zaslužila. Dete se na kolena hitilo, još lepše prosilo: hodi mi pokaži mē matere grob, kaj si jaz pēm svô mater zvat. Zvonar se milo rezplakal, dete si je odpeljal. Dete grob zagledalo, milo je skriknulo: o mamica, o mamica, mamica, vi na svet ste me pripravili; komu ste me ostavili? ovi prokleti mačuhi, kâ me bije v noč po dne, pa mi kruheka ne dá. To je moja velka muka. Grobek pak se odpre, mati š črne zemlje reče: jaz ti nemam kruheka dat', mene ti črvi jedu, jaz ti tesnu hižu 'mam, pak te nemrem na stan prijet'; idi ti malo detece na te mali Horvacki orsag, tam najdeš belo cirkvicu, nutri majku božju Bistričku, njo si zemi za svô mamicu, ona te bu nahranila z vekivečnem kruhekom. Črna zemlja se dol siplje, mater nuter pogrne. Dete se milo plakalo, doklam vreme ovo čakalo, jako se žalostilo, doklam se na put spravilo. Dete komaj to dobi, kaj su ljudi na Bistricu išli, ono išlo je ž njimi k majki božji Bistrički. Dete cirkvu zagledalo, milo je skriknulo, na kolena se hitilo, suzani lice polevalo, ovak je tugovalo, proti majki božji zdihavalo. Marija dete zagledala, stupila doli s tronuša, dete odnesla vu nebo Bogu na vekšu hvalu. Blažena ona dečeca, koja poštuju stareše; lepo srebro no zlato, jošče lepše materno telo. — Blagoslovljen onaj, koj se v ruke Mariji da, Marija očē za njega moliti, vu nebo ga pustiti. — Zapisal od nekega romarja, ki je šel skozi Varaždin k majki božji Bistrički

M. Kračmanov.

Gospodoma nasprotnikoma.

(Fr. Levstik.)

Gospod Peter Hicinger so kritiko mojih „napak“ pisali v 37. listu lanskih gospodarskih itd. „Novic“, Ko sem jo bral, tako sem se bil preplašil, da bi gotovo bil osivel čez noč, ko ne bi imel na glavi rumenih las, katerim je dana lepa navada in hvale vredna lastnost, da so delj časa zmirom enaki, čeravno se glave deržē neraje od černih. Še le zdaj sem se nekoliko povernil iz tega strahú; zató sem lotil se potrebnega odgovora nepotrebnemu zabavljanju. Morda bi iz tega dela ne bilo čisto nič, ko bi moški ljudje ne bili uže drugič nemoški zgrabili me. Ti pa, blagovoljni bravec, ako te veselijo boji, v kterih se preлива černilo namesti kervi, ne zameri, če bom časi rezneje govoril, kakor semi bil namenjen od začetka, preden je drugič zagermelo na obnebji noviškem; ne zameri, ako bom pokažal, kakor bom koli mogel, da imam nekaj orožja tudi jaz, akoravno tacega ne, kakor g. nasprotnika, ki sta v družbi priletela nād-me. — Začnimo tedaj!

G. Peter Hicinger pravijo, da „jaz imam svoje misli, drugi pa svoje.“

Ta je uže stara! Kolikor glav, toliko pameti. Zavoljo te reči se tedaj ne bova prepirala, ker oba eno terdiva.

G. Peter Hicinger dalje govore, „da v vse moje drobne razločbe in opazbe in tistih presodbo in pretres se siliti, naj bo drugim pušeno, kateri se več pečajo s slovničarsko učenostjo“.

Te besede so pač kosmata slovenščina, ker imajo terdo slast, kakor bi človek jedel pezdurje. Umni bravec bi precej sam ločil, da so g. Hicingerjeve, ne moje; ali da bom od vsih strani brezi skerbi, mislim njihove besede vselej z résicami (Anführungszeichen) pisati.

Vidi se, da moj nasprotnik ne marajo dosti za slovnico, akoravno so je zeló potrební, akoravno bodo pozneje nekjé hotli preveriti nas, kakó se je učijo ali prav za prav, kako jo pregledujejo. Čúdití se je, da tako neslovenski pišejo mož, ktereга sem iz nekakih pervakovih ust slišal hvaliti, da imajo dan danes najbolj prozo med vsemi književnimi ljudmi našega naroda. Pa vendar mislijo g. H. da niso — luč pod polovnikom! in kdo jim bo zameril kaj tacega, če se pomisli, da to je navadna, akoravno morda nevarna bolezen večega dela naših pisateljev in pisačev. Ne bomo g. nasprotniku jemali, in tudi jim živa duša vzeti ne more tega, kar jim pošteno gré; — njihov trud je hvale vreden; ali vendar tudi ne mislimo dajati jim, kar jim nikakor ne gré. Sami dovolj kažejo v besedi in v djanji, da v noben kup niso in tudi ne bodo kmalo kos tacemu delu, kakoršnega so se poprijeli. Vprašamo jih le, čemu so se vtikali v nevarno sitnost? Šaj menda jih nihče ni silil, nihče ni prosil, da naj z roko sežejo v plamen, vzlasti če nemajo rokovic, kakoršnih je treba pri tako nevéščnem poslu. Vem, da v mojih napakah še ni vse, kakor bi imelo; da sem ter tje kaka merva še čaka poprave. G. H. naj bi mar bili grajali me, da je mnogo reči prekratko povédanih, posebno kar se tiče „stave“ slovenskih besed, pa ne, da narejam predrobne razločbe in opazbe. Ali kaj tacega bi zopet bil mogel očitati samo tisti presojevavec, ki jezik zna; kateri umé, kaj se je pisalo. Žal mi je, da moram reči, da se mi ne zdi, kakor bi g. H. bili mož té verste. Njihove besede niso dokazale družega, kakor da bi kaj radi zablavljali, ko bi mogli.

Poslušajmo, kaj dalje besedijo: „sploh vse ni prazno, kar se je pisatelj trudil po dolgem in širokem dokazati in razložiti. Sem ter tje bi njegove opombe utegnile sedanjim slovniciam v popravo ali pomnožbo veljati.“

Samo toliko vprašam, ako smém: kako morete vediti vi, da bi utegnile moje opombe veljati sedanjim slovniciam v popravo ali pomnožbo, ker sami pričate, da se ali premalo pečate z vednostjo, ktere se učijo uže otroci, preden se jim da kaj družega v roko, ali pa da jo zaničujete? Res je žalostno, da smo do zdaj Slovenci morali samo gramatiko gosti in germanizme grajati; pa še mnogo žalostneje se

mi dozdeva to, ker smo obilemu številu pisateljev zastonj godli, zastonj grajali.

G. H. učé: „pisatelj „Napak“ tako govori, kakor da bi doslej nobeden zmed slovenskih pisateljev ne bil razumel slovenskega duha, dokler mu po tistih „napakah“ ni bila luč prižgana“.

Ko bi se v tej reči hotel sam zagovarjati, vprašal bi, kdaj in kje sem to rekel? Ali ta posel izročam g. noviškemu vredniku, če ga bo hotel prevzeti. Saj menda še ni pozabil, da je v mojem rokopisu bilo imenovanih nekoliko mož, katerih pisanje me je učilo jezika, in da je bilo pristavljeno: „Kdor ima dobro vest, ne more misliti, da merim nanj.“ (Če so g. H. imeli slabo vest, ko so „napake“ brali, kaj to meni mar?) Pa vsa ta opomba se ni tiskala ravno zató, ker je slavno vredništvo menilo, da je nepotrebna, in res je tudi bila nepotrebna. Kar sem pa djal, temu sem še dan danes mož beseda pričo vsih Slovencev, „da je namreč naša pisarija večidel nemška; da slovenske besede sicer stavimo, mislimo pa nemški.“ Tudi samega sebe nisem štel med bolje možé, ker sem rekel, da stavimo in mislimo, pa ne stavite in mislite. Ravno tako razkova se tudi časi godi celó g. Hicingerjevemu peresu, kar smo uže pokazali, pa bomo še. Da tako neslovenski pišem, tega je kriva osoda in pa naša zgodovina; ali če ta reč tako ostane, tega pa ne bo kriva osoda, ampak mi, ki se hvalimo, ali vsaj hvalili bi se radi, da nam se ni treba učiti. Pri slovenskih „napakah“ me je spremljevala sama ljubezen do jezika in do naroda, pa ne psovanje, kakor so djali nekteri, ki ne vedó, kaj — pišejo. Ne rekel bi, da mi časi ni kanilo tudi kaj želči iz peresa, ali samo zató, ker bi lahko bolje pisali naši pisatelji, ko bi le hotli, in ker sem preverjen, da prilizovanje Slovincem ne pomaga čisto nič. Kdor imenuje belo, kar je belega, in černo, kar je črnega, vsaki vé in zna, koliko se je opravilo s praznim hrupom: „slava mu!“ Če je kdo med otroke dal abecédnik, uže smo zaukali: slava mu! Če je kdo tiskal slovensko pratiko, uže smo zaploskali: slava njemu in vsim rokovicam in pasjim dnevom! Ko smo vidili Ribničana, kateri je na herbtu med palicami nesel cedila in zajee, ki se ž njimi izuvajo čevlji, precej smo zagermeli: Hej Slovenci! naša reč slovenska živo klije! Izversten vmetnik je! Leta 1852 je bil g. Podgorski povedal v „Novicah“, da nezasluzena hvala mnogo potov književne ljudi pači, in vredništvo ni ometalo njegovih besed, ampak imenovalo ga je veljavnega Podgorskega. Kaj je to, da se „Novice“ zdaj več ne derzé tiste misli? da zdaj ni več veljavno jim, kar je bilo tačas? Ali so ti dnevi uže tako deleč za nami? Ali se jenaša literatura toliko spremenila? — Ako pa le hočete dobro in slabo pisanje brez kacega razločka na vsa usta hvaliti, ravnajte, kakor ste do zdaj; kdo vam brani? Samo toliko bi rad opomnil, da po takem potu se ne pride nikamor, in da Slovenci menda niste sultanje, katerim se ne bi

smela resnica brez okoliša povedati. Ko bi g. nasprotnik bili te reči preudarili, gotovo bi ne bili meni zavpili, ampak sami sebi: „qui bene distinguit, bene docet!“

—Dalje mi očitajo, da nisem ločil pisatelja od pisatelja, „zlasti kar se tiče tistih, ki dobijo kak nemšk „Gebetbuch“ ali nemško „Geschichto“ v roke, in ko so se celó malo bili poskusili v slovenščini, precej hočejo slovensko slovstvo obogatiti „mit einem Produkt ihres schriftstellerischen Genies“.

Epistola G. Horatii Flacci od Pisones, ktero g. H. zmirom premlevajo, govori: „sed non erat his locus“; to se pravi: „napake“ niso imele tega namena, pa tudi časa ne, da bi sodbo krojile posameznim slovenskim pisateljem; celo g. Hicingerju je niso hotle, daravno še ni dolgo, kar so obogatili naše slovstvo „mit einem Produkte des — Genies“, kteremu se pravi: „močni baron Ravbar“. Menda čerki: P. H. na tem sadeži ne pomenite družega kakor P. Hicinger. Ta „produkt“ spada med ravno tiste „geschichte“, ktere oni po pravici pisano gledajo, ali kaj, ko je tudi njih Ravbar tako slabo spalčen, da v letu 1858 gotovo ni prišlo slabje književno delo med Slovence.

G. H. pravijo dalje, „da tudi skušen slovensk pisatelj se ne bo kmalo prederzoval, da bi se štel za infallibel“.

Moj nasprotnik sami sebe prištevajo izkušenim pisateljem, in tega jim ne očitajmo, ker so res tu in tam uže nekaj napisali, če tudi ne moremo reči, da so zmirom z okusom pečali se. Ako se ne družijo, daravno morda bi se radi, k tistim, ki so „infallibel“, vender je očitno, da se jim precej napno žile na čelu, kader koli vidijo ali slišijo koga, ki hoče biti razumnejši od svoje prebábice. Kar se tiče mene preubozega reveža, čutim nad sabo v tej reči samo to pregreho, da sem se prederznil, čezi séč pogledati v ternjevo ogrado, kterej pravimo slovenska književnost. V njej sem vidil obilo kamenja, obilo germovja, mnogo plevla in osata; pa nisem rekel, da je polna sočnih sliv, rudečih jagod, zrelih smokev in sladkega grozdja! Moje pisanje ni prilezlo s krivim herbtom in s kadivnico v roki pred velike perváke naše majhne literature; ampak na ravnost je povedalo: to in to je v slovenskem književnem jeziku smerdeče pred Izraelom. Zavoljo tega se je vnel šum in viher. Dragi bravec! kader vidiš na ulicah ali na stagnih černo kravo, ne reci, da je černa; morda bi te prebodla! Kader po cesti priteče kebast pes, urno zavpij, da še nikoli nisi ogledoval večega repa, vzlasti ako ima še bele zobé v čeljustih! Tebi je vse enako, usta moraš odpreti, bodi — si v hvalo, bodi — si v grajo; toda s hvalo se boš prikupil, z grajo zaménil. Koliko mi pomaga, ker sem v „Novicah“ djal: „ko bi kdaj kaj imena vrednega spisal, da bi se ne balkritike, ampak vesel bi je bil, moče bi me podučila, da to ali to napek terdim?“ Ne mislim, da bi moje „napake“ ravno toliko bile vredne;

pa vendar so jim g. nasprotnik H. spisal kritiko, ali čisto nič me ni podučila — saj tudi ni bila zložena iz tega namena, kar lahko neumen umé in slepec vidi. (Dalje prihodujič.)

Glasnik literarni.

„Die Bildung der nomina im altslovenischen“. Spisal Dr. F. Miklošič.
Na Dun 1858. vel. 4.

△ Teško smo že čakali tega imenitnega in potrebnega nauka, iz vsega serca si želé, da bi nam ga skoro izdelal pervak izmed jezikoznancov slovenskih; pa si ga vendar nismo bili še v nadi; zato nas je oveselil ž njim visokoučeni in premarljivi gospod pisatelj še veliko bolj. Da je delo iz rok Miklošičevih izvrstno, tega mi ni treba praviti.

Končnice (suffixe) so razdeljene na samoglasne (vocalische) in soglasne (consonantische), dalje na prvotne (primäre) in neprvotne (secundäre). Soglasne so razdeljene po lastnosti soglasnikov na šest verst. Pri končnicah samoglasnih, ki spada med-nje tudi debeli in tanki jer, (ъ, ѣ), vidimo po napisu, so li pritaknjene prvotnim ali neprvotnim nastavam glagolskim (an primäre oder secundäre verbaltheimen). Kako se pritika končnica ь prvotnim nastavam glagolskim, to je razdeljno na 20 verst, — kako neprvotnim, to nam kažejo 4 razdelki. Starslov. končnica ь, ki je izginila iz sedanje slovenščine s poprešnjo vred, obsega dva §§. Pri vsaki končnici je napovedano, jeli za izpeljavo imen (možkih, ženskih ali srednjih), prilogov ali števil, je li prvotna ali neprvotna. Izgledov je obilo, pa ne le iz staroslovenščine, tudi iz slovenščine in drugih narečij, dalje iz jezika sanskrskega, lat. litv. itd., da se vidi, kaj pomenja nektera beseda prav za prav, kar je jako mično.

Navigel je slavni gospod pisatelj kratek nauk, kako se izpeljujejo prirečnice (adverb). Vse je tako lepo in na kratko, da ne more biti lepše in boljše. Da bi bilo to važno delo tudi mili slovenščini na korist!

Naj še priveržem, da se nahaja v ti knjigi (str. 6.) neka imenitna beseda Trubarjeva, ki je nisem slišal in bral še nikdar poprej namreč: m l a m o l (chaos, abyssus) Luk. 16. 26. Pravijo li še kje tako?

* V Petrogradu se je ustanovilo, kakor se piše v 251. l. „Санктпетербургскихъ Вѣдомости“, pod imenom „Библиофил“ imenitno društvo akcijsko, katero bode dajalo na svitlo razne dela izvirne in preložene iz drugih jezikov ter jih prav po nizki ceni razširjalo med ljudstvom. Da se tudi v najdaljih krajih ruskega carstva, kolikor je mogoče, olajša kupivo in čitanje koristnih knjig, bode osnovalo, kjer bo treba, knjigarnice (knjižne prodajavnice), knjižnice in čitavnice; zato bode postavilo po raznih mestih posebne opravnike in komisionarje, kateri naj bodo skerbeli za razširjanje družtvenih knjig. Društvo Bibliofil si bo napravilo lastno

tiskarnico, čerkolivnico in papirnico in kar bo še treba. Matica ali prvotna glavnicata tega društva bode obstajala iz 250,000 sr. rubljev (a po 1 gl. 60 kr. nov. dn.) in se nabrala po 10.000 delnicah ali akcijskih (vsaka po 25 rublj.) — Da se pa nemudoma prične delavnost tega društva, sta mu posodila potrebni znesek g. g. A. Smiridin in Genkel, ki se tudi štejeta med ustanovitelje tega imenitnega društva.

* Število čeških, polskih in ruskih časopisov se pomnožuje od leta do leta. Zopet je jelo izhajati dvoje novih časopisov v česko-slovenskem jeziku, namreč v Hrudimu „Ohlas z vzhodnih Čech“ in v Budimu, kot priloga cerkvenega lista „Cyrilla a Methoda“, „Priatelj školy a literatury“ pod vredništvom Radlinskiga. — V Poznanju (v pruskem kraljestvu) bo jelo izhajati v polskem jeziku političen časopis „Dziennik Poznanski“; vsak dan razun nedelj in praznikov; „Nadwiślanin“, ki izhaja dvakrat na teden v Chelmu (tudi na Pruskem) bo pomnožen z literarnim „dodatkom“, bi bo podoben „Dodatku do Czasu“. — Na Ruskem je izhajalo poleg „Vedomosti“ leta 1858 časopisov 180; za leto 1859 bo naraslo njih število do 250. Povsod vesel napredek, kamorkoli se ozremo, le pri nas Jugoslavenih — bi rekel — zavoljo nesloge žalosten nazadek v literaturi; v strahu smo si, da bomo zgubili z novim letom edini leposlovni list v hervaškem jeziku „Nevena“ na Reki, ako mu ne priteče na pomoč več bravcov in pisateljev.

* G. Dr. Siegf. Kapper, slavno znan po svojih prestavah srbskih pesem v nemški jezik, je doveršil, kakor naznanja „Lumir“ izversten nemški preklad „kraljedvorskega rokopisa“ in „Libušinega sauda“, teh dragocenih biserjev stare češke književnosti.

* V Gajevi tiskarnici v Zagrebu je ravno prišel na svitlo prvi letnik hervaškega almanaha „Leptir“ za leto 1859. Vredila sta ga sloveča spisatelja Ljud. Vukotinić in Ivan Kukuljević. Cena mu je 1 gl. 35 kr. nov. dn.

Besednik.

Cirilski napis na nekakovi podobi v nekom „gradi“ blizu Gorice.

Mnogo je goric po vsem Slovenskom ili Slovinskem ili Slovanskem — vsaka mala gora je gorica. I mnogim našim gradom i selom ime je „Gorica“, zato čto su na visku, na gorici, pak to nas malo mti. Ja mislim onu Goricu, koj su Latini nadeli: Goritia, nemogavši nikakor pisati naše „ca“, a „Nemci“ po svoju „Görz“, čto nije ni slika ni prilika; onu, kú su nekad sazidali Slovenci, a sada se Vlasi po njoj šire, neznam po čigovi krivici. Uru daleko od nje, već prama severu nego iztoku, Grof Coronini ima svoj „Kronberg“ ili „Grad pod stran“, kako ga zovu Slovenci: leta 1854ga v Goričkom semenišči sam doznal, da je v njem nekakova podoba s cirilskim napisom*), ali da ga niso mogli pročitati neki bogoslovci. Mene

*) Ker nimamo v Celovcu starocirilskih pismen, smo tiskali napis z gradjansko cirilico.

je volja vse k njemu potezala, prvi krat sam našel „Grad“ zatvoren, a drugi se nisem poupal pitati gospodara, da mi pokaže, tako dva puta sam išel zaman. Vendar tretji put ni bil brez koristi, v mali crkvi najdoh, čto hotiah. Na daščici naslikana je glava „Gospoda našega Jesusa Kristusa“, ima duge vlasy i dugu bradu, poleg nje sta dva angela, šami glavi, jeden iz pravoga a drugi iz levoga kraja. I napis sam uganol, evo ga:

IC XC

И
АГЕЛИ

ГДНИ

О

Т
О

Н

НЕ РУКОТВО

ГДА НАШЕ

РЕНЬ . . . ОБРАЗ

ГО ИСА ХРТ

A latinskimi pismeni: Jesus Kristus, ili: Ιησους Χριστος , angeli gdnji = Gospodnji = Gospodovi, nerukotvoren obraz Gospoda našega Jesusa (ili Jezusa) Krista (Kristosa), ὁ ὢν qui est. To je vas napis, samo nečto pred „obraz“ neda se čitati; i besedi „nerukotvoren“ sredina je zapletena, ali prva i zadnja pismena jesu joj očita. Non manufacta imago je bila na rubcu svete Veronike, a ona slika more biti joj je podobna. Vsa slova su bela, samo ὁ ὢν je čрно. Drugo nevem o njoj povedati, ni kako je onamo prišla, ni kada, ni kdo ju je napisal. V onom gradi vidih mnogo drugih starinskih podob, ali nisam jih ogleдал, nisam mogal. K ovomu pridajem, da na Krku, mojoj domovini, je mnogo „gradov“: Krk, Omišlj, Dobrinj, Vrbnik, Bliška . . . jesu „gradi“ a ne sela, jer su bili (neki su i sada) obzidani. Ovako luče moji Krčani. Na onom otoku sta i dva „Gradca“ („Gradoc“ „Gradeč“), kde su nekada bivali knezi Frankopani, a sada sta mirišča: morebit jih je i več, ali ja neznam za nje. I „strani“ je sila na Krku, znamenuju ono, čto ona pokraj Kronberga — pod „stran“, to je: declivium montis. Da bi Sloveni bili složni na vsih besedah, kako su v ovih! vendar ni toliko razlike, koliko misle neki našinci!

V Beču na Bdnji (dan).

Č r n ċ i ć.

Glasnik iz domačih in tujih krajev.

Iz Ljubljane mesca decembra. — G. Krek. — Gotovo bo mikalo marsikoga, zvedeti kaj o bukvah, ki jih bo s pomočjo slovenskih pisateljev na svetlo dal gosp. Dr. E. Costa. In komu bi ne bilo mar

delo, ki bo gotovo še poznim vnukom razodevalo, kako je slovenski rod hvaležno poslal god možá, ki je bil prvi hvaležno položil svoj dar na žertvenik domovine? Knjiga, razdeljena v dva predala, obsega v prvem deloma v nemščini, deloma v domačem jeziku od veljavnih mož spisane sestavke, ki bolj ali manj segajo v življenje Vodnikovo in njegovo delavnost v prid slovenske književnosti. Prvi sestavek je pisan od izdatelja samega; njegov namen je, v prvi oddelk spadajoče sestavke združiti in soznaniti bravce z življenjem Vodnikovim. Za tim se verstijo naslednji spisi: Val. Vodnik slovenski pisatelj od Fr. Metelkota; Vodnikove novice od dra Bleiweisa; pregled Vodnikovih pesem od P. Hicingerja in Vodnik in slovenščina od Fr. Malavašiča; razuu teh jih je pa še več drugih, vzlasti nemški spisanih, kterih posamezno naštevati nam ne pripušča prostor tega lista. Popis slovesnosti, ki se je obhajala v spomin stoletnega rojstnega godú, kakor jo je bil popisal Fr. Malavašič v Novicah, sklepa prvi oddelk. Izbor slovenskih pisateljev, kakor se imenuje drugi del, zapopada 180 sestavkov od 60 pisateljev, zverstenih po abecednem redu, in med njimi nahajamo mnogo naj izverstniših mož kakor Anast. Grüna, Miklošiča in mnogo drugih. Kinčala bo bukve podoba Vodnikova, ki je tudi užé zgotovljena; kot draga priklada se bodo pridjale baron Zoisove in Vodnikove lastnoročne pisma in pa pesem pod naslovom „krajnska“, kteri je poskerbel K. Mašek napev. V obče moramo reči, in to bo gotovo poterdil nam vsak, da imamo malo, ali pa čisto nobene knjige, ki bi v vezani in nevezani besedi obsegala toliko lepega in izverstnega gradiva, kakor ta. Velika hvala gre pisateljem za sestavke, še večja pa izdatelju, ki bo s trdom spravil delo na beli dan in ž njim obogatil književnost slovensko. Tako se bo postavil prvemu pesniku tudi dušen spominek, njemu, „kteri“, kakor nek pisatelj pravi, „je bil zmožen pomagati Slovincam in slovenščino opuliti ruje, kteri se je prijela nje do tistega časa; naslednikam pa pot pokazati, po kteri samó je mogoče narodnemu jeziku veljavnost dobiti, kteri mu gre v družini omikanih národov.“

Na Dunaju 20. decembra V. J. ^{abruh} — Bral sem kedaj, če se ne mesnem, v Novicah o rastljini somi ali somovici, o kterej so neki znane med Pohorci na Štajarskem mnoge in različne pravljice. Pripovedajo, da raste le tedaj, kedar luna narašča, da ostane človek, če je je po sreči okusil, vedno zdrav in vesel. O polni luni jo objedajo po gorah jeleni, so pa zató tudi vedno zdravi in lahkkih berzih nog. Morebiti ve kdo izmed Slovincov še več povedati o tej basnoslovnej, morda še sedaj pod tem istim imenom znanej rastljini, ki se po imenu popolnoma, po basni pa vsaj nekoliko vjemaz rastljino Somo in pijačo tega imena v prvem delu Sama-Vede. Po tej morebiti najstarišej listini človeškega uma raste germ rastljine Soma po gorah. Nabera se rastljina po višavah za svitle lune, da si pripravljajo iz njenega soka presveto pijačo Somo. Rastljina se izruje s koreninami vred, listje se omuli, in dva

kozliča odpeljeta germ v sveti hram, kjer je zanj pripravljeno mesto, s posvečeno travo pokrito. Tu ga njih duhovni mencajo ali mečkajo med kamni; škropijo ga z vodo in ga pretakajo skoz sito iz ovčje volne, da se odtaka sok, kateremu primešavajo čistega putra ali sirotke s pšenično ali drugo moko. Na to postavijo zmes na stran, da nekoliko prekipne ali zavreje. Tako se dela prestara pijača Soma. Ni je pijače, da bi bila takó skrivnostna, takó visoko česčena, kakor sveta Soma, ki deli zdravje ljudem, jih razveseluje in poživlja. Pa sedaj živi le še v svetih indiških pesmah in nekterih drugih negotovih sporočilih. — Somi podobna je bila pri starih Parzih Haoma, ktere spominja Strabo. Rastljina Haoma je neki robatega, vinskej terti podobnega stebela, imá list jasminu podoben, in nikdar ne rodi nobenega sadú; boje je bele in žolte in raste v Širvanu. Pijača Haoma se je pila o vsakej molitvi. Rastljina se je v movžarju tlela s posebno kijačo in zmečkana se je prešala. Za tega delj pravi Strabo, da imajo Perzjani v vsaki hiši movžar s kijačo in okoli pohištva vert, obsajen z imenovano rastljino. Ta vert je jim bil veliko svetišče: skerbno so ga čuvali vsakega oskrunjenja. Kakor Soma se je pripravljala tudi pijača Haoma med molitvami in svetim petjem (Plutarch de Is. et Osir.) Pripoveda se, da se je prikazal nekomu Larathustri, ko je ravno kuril, bog Haoma ter mu je rekel: „Jaz sem Haoma, ki odganja smert, ki deli večno zdravje; pribeži k meni, izprešaj sok moj ter me zaužij itd.

Kdo izmed Slovincov še vé slovenskih basen o rastljini tega imena, ki je, prej ko ne, onega istega izvira kakor indiško imé? Močno bi ustregel slavenskim starinoslovcem in zgodopiscom s svojim razglasilom. Nobena reč naj se ne pušča v nemar; kdo ve, kje bi znala koristiti! Slovenske vračarice, stari pastirji itd. bodo marsikaj še hranili imen in pravljic o čudnih močéh marsikterih rastljin; da bi ga le bilo moža, da bi jih zapisal! Opo-minjaje posebno prof. Terstenjaka basnio somovici pri Pohorelih, se mi na zadnje še potrebno zdi uprašati, se li kde nahaja ime „Samovica“ za rastljino Vaccinium Vitis idaea, nemški Preusselbeere? Z Bogom!

Vganjka.

(Spisal Fr. Cegnar.)

6732. Berač nas nosi, kadar kruha prosi.
152. Drevesa pulim, ko po gozdu tulim.
13467. V zeleni travi tica gnjezdo stavi.
6517. Na drevji poje, žvergoli po svoje.
6347. Skopuh me draži, le rasečo blaži.

631. Na podu kiha kmet, ko z mano vdriha.
1347. Ko morje dljuje, semtertje me suje.
12567. Zasajam jezno v serce ost železno.
1234567. Redí zemljica, hvali me potica.

Listnica. O. F. C. v P. Hvala za poslano reči, lepa hvala pa tudi za dovoljenje, da nam ne bo treba tiskati Vašega odgovora g. noviškemu vredniku in g. Hicingerju; samo g. Levstik naj še odgovori in potem naj bo konec nevšečnega prepira!; g. Š. Š. v P. Kmalo pride v natis. Ali ste prijeli „pripovedke“ iz Dumaja?; g. V. M. Vaša povest „čeptec“ pride na versto berž za „Jerico“; g. F. E. v B. Kmalo; g. Dr. J. L. v Št. M. Pervega pol leta je izšlo le 6 št., drugega 12; g. M. V. Vse drugo se bo v kratkem ponatisnilo; le s poslovenjeno pesmico se ne upamo na dan; g. D. T. Lepa hvala za vse; g. J. V. T. v 2. 1.

Zvernil Janez Leon v Celovcu.